מוסדות וארגונים באגרות הראי"ה

אגודת "שומרי תורה"

מוסדות וארגונים באגרות הראי"ה

נזכר ב-9 אגרות

רקע, ונוסח האגרות המלא

igrot.shlomo-aviner.net

רקע

(לפי האגרות) "שומרי תורה" הייתה אגודה של שומרי מצוות בארץ ישראל, שמטרתה הייתה להגן על היהדות השומרת תורה ומצוות, בייחוד מפני בתי הספר הלאומיים־החילוניים. בתחילה נמנע הרב קוק מלהתקשר עמה בגלל הבדלי דעות, ובהמשך התקרב אליה ופעל עמה בענייני החינוך והמושבות.

בתרפ"ד הסכים הרב קוק למסירת האדמה של חברת "שומרי תורה" ברחובות לקרן הקיימת, והכסף יועד לתלמוד התורה ברחובות.

נוסח האגרות – עם ביאור

9 האגרות שבהן שומרי תורה נזכר, לפי סדר הכרכים. הביאור משולב בתוך נוסח האגרות: בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת. הוא אינו חלק מלשון האגרת

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת צח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג מרחשוון תרס"ח - יפו **נמען:** חברי לשכת 'המזרחי' לארצות המערב

תשובה מפורטת לשאלון על מצב החינוך בארץ ישראל. החינוך הישן: תלמודי תורה רבים, עם מעלות וחסרונות שצריך לתקן; אגודת 'שומרי תורה' מגינה על היהדות מפני בתי הספר הלאומיים־החילוניים. אין עדיין בית ספר דתי לבנות, ויש צורך דחוף בכך. הרב קוק מתאר חדר חדש ב'אחוה' שלומדים בו עברית, המתאחד עם 'שערי תורה', ומחלקת מלאכה. הרב קוק גם מתאר את בתי הספר החדשים והמורים בהם. העיקר שחסר הוא בתי ספר שמוריהם יראי שמים ומכירים בצורכי החיים, יחד עם ישיבה גדולה. הרב קוק מציע את עזרתו כרב הישוב החדש, ומדגיש את התועלת בידיעת ערבית ותורכית לחכמי תורה.

עיקרי הדברים

- סקירת מצב החינוך הישן והחדש בארץ ישראל.
- חוסר בחינוך דתי לבנות.
- חדר עברי ב'אחוה' ומחלקת מלאכה ב'שערי תורה'.
- הצורך בבתי ספר תורניים העונים לצורכי החיים.
- חכמי תורה הדוברים ערבית ותורכית - פתח להשפעה בממשלה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ג מ"ח תרס"ח[4].

כ'[5] האדונים הנכבדים, הרבנים החכמים, חברי לשכת "המזרחי" לארצות המערב, [הסניף של תנועת "המזרחי" במערב אירופה, שבראשו עמדו רבני גרמניה] שלו'[6] וברכה.

מכתבם הנכבד, רצוף בשאלות חכמים, המלאות חן אהבה לשם השי"ת[7], לעם קודש ולאה"ק[8], הגיעני. מפני מניעות שונות לא הי'[9] אפשר לי להשיב על אתר. [מיד] והנני כעת בתשובה קצרה על אותן השאלות, שהנני מוצא בקרבי הכשר להשיב עליהן, כפי הנראה לעיני רוחי, בעה"י[10].

א. 1. הישיבות והמוסדות לת"ת[11], הנמצאות בכלל באה"ק[12], רבות הנה וא"א[13] לי לפורטם. אך בכלל, הפרוגרמה הישנה היא שולטת בכל המוסדות הישנים, - סדר כזה שיש בו הרבה מעלות, ולא ניקה ג"כ[14] מחסרונות, שהכרח גדול הוא לתקנם. אבל בהם הננו בטוחים שיהודים הם מגדלים לנו, וכשיתקנו המגרעות יהיו גידוליהם יהודים שיהי'[15] לתפארת ארה"ק[16], בישראל ובאדם. המטרה של אגודת "שומרי תורה" [ארגון שפעל להקמת מוסדות חינוך ברוח התורה בארץ ישראל] היא להגן בעד היהדות, השומרת ברית ותורה במלא המובן, שהיא הולכת ומתמעטת באה"ק ע"י[17] בתי-החינוך החדשים, שחפצים רובם ליסדם על ההכרה הלאומית היבשה, [הלאומיות החילונית בלבד, בלי אמונה] המשוללת אפילו מאמונה בכלל, וק"ו[18] מאמונת-אומן המחי' את בני' באור ד' ובשמירת התורה והמצוה באמת ובתמים. עד כה מצאה ידה של האגודה הנ"ל[19] ליסד איזה בתי לימוד ע"פ[20] הסדר הישן, ולפעמים יש שיש בהם קצת

ריכוך ויפוי מול ערך הישן, אבל עוד צריך הדבר להיות הולך ומשתכלל. לזה דרושה עזרה רוחנית, והשפעה טובה מחכמי לב, ועזרה חומרית מבעלי הון אוהבי צדקת ד' ומשפטיו עם ישראל.

2. הועדים המפקחים על כל בתי-הלימוד הערוכים בסדר הישן בכלל, מתנהגים ע"פ גבאים ומפקחים, וישנם ג"כ ע"פ רוב משגיחים שכורים בכל מוסד, ובתי-הלמוד של "שו"ת" עומדים תחת ההנהגה של האגודה, שהם רבנים בעלי תורה וי"ש[21] באופן מצוין, ומהם מסורים להרעיון בכל לב, והם יושבים בירושת"ו[22].

3. הילדים שם במושבות הנם מבני המושבה. פה ובירושלים נמצאים בבתי הלימודים ג"כ אחדים מחו"ל[23] ומערים אחרות. נמצאים ג"כ מעטים מבני התימנים ומהגרים שבאו מרוסיא.

4. המורים הנם ג"כ רובם אנשים כשרים ובני תורה מהדור הישן. נמצאים ג"כ כאלה שיש להם איזו מדרגה של השכלה עולמית, באותה המדה של משכילים מעצמם. [באותה מידה של מי שלמדו השכלה בעצמם, בלי בית ספר] שעות הלימוד הן ע"פ רוב ערך שבע-שמונה ביום.

5. לדאבוננו עוד לא נמצא שום מוסד של שומרי תורה ומצות בדרך הישן שיסד בית למוד לנערות, וההשפעה של בתי הלימוד של הנערות ע"פ רוב מוחלשת מאותה החולשה החדשה, שיש בה הפגה לטעם אמונת אמן. [החלשה של טעם האמונה (על פי ירמיהו מח, יא)] ודבר זה דורש תיקון בלא איחור כלל.

6. בכל בתי הלימוד הישנים לבני אשכנז באה"ק שולטת שיטת התרגום לזרגון. [שיטת הלימוד בתרגום ליידיש]

הנני מוצא נכון להעיר, כי ניצוץ אור לטובה התחיל להאיר פה, עי"מ[24] שנתיסד חדר אחד מבע"ב[25], שיש בהם תורה ויראת שמים, וחפצים בחינוך בניהם באופן המתאים באיזה מדה לדרישת החיים, - שעיקרם הם הדרים בחלק מן העיר הנקרא "אחוה", [שכונת "אחווה" שביפו] - ויסדו חדר, שהשפה השולטת בו היא עברית במבטא האשכנזי. [בהגייה האשכנזית] (בעלי המהלך החדש בוררים את ההברה הספרדית [בוחרים בהגייה הספרדית] דוקא, אע"פ[26] שהם אשכנזים, ומזה יצמחו לפעמים פירודי דעות במשפחה ובבתי כנסיות). בזה הזמן צעד הדבר לפנים במדה הגונה. נתקבל למפקח ד"ר[27] אחד נכבד בתורה, ביראה ובמדע, מר זליגר מאוסטריא. וזה החדר הוא מתאחד עם המוסד "שערי תורה" [תלמוד התורה ביפו] אשר פה, שהוא עומד בכללו כולו על פי המשטר הישן, ובהמשך הזמן תוכל ההתאחדות הזאת להתגדל ולתת פרי הגון. אמנם כמובן צריך גם זה היסוד תיקון ושכלול, אבל מזה יש כבר זריחת תקוה, לבסס את היהדות הנאמנת עם יסוד של דרישות החיים ההולכים ומתגברים גם באה"ק ת"ו.

ב. 1. בתי-ספר ללימודי חול ולמלאכה נמצאים רבים במרחב אה"ק[28]. לפורטם אינני יכול, כי כמעט כל מה שנוסד מחדש עקרו הוא בחול. רק פה החילונו ליסד מחלקה של מלאכה, מצורף ל"שע"ת", והדבר עומד בראשית התפתחותו, וצריך אימוץ ועזרה מוסרית וחמרית מרובה, ואז יוכל להועיל הרבה למצב אה"ק ולהרמת ערך היהדות הנאמנה.

1-2. השפה העברית היא מדוברת (במבטא הספרדי) בכמה בתי-ספר חדשים, ולוקחת ג"כ חלק הגון מזמן הלימודים. לרוב בתי-הספר החדשים ישנן פרוגרמות, נכתבות או גם נדפסות, שמהן אפשר

להודע פרטי הלימודים. (אם הם נשמרים בדיוק בפנים לא אדע).

4. מכל המפלגות נמצאים ששולחים בניהם גם לבתי-הספר החדשים, ונמנעים מהם רק המצויינים בשמירת תורה ויראת שמים, הפורשים מצד החולשה שיש בהם ביחש לדת, והיראים מפני הממונים של הכוללים מצד קיפוח חלוקתם, [מפני שהגבאים יקצצו להם את קצבת "החלוקה" מכספי הצדקה מחוץ לארץ] שעכ"פ[29] מזאת היראה, עם כל שפלות ערכה, יוצאת ג"כ איזו תועלת, לפי המצב הבלתי-נעים בהוה. הנערים הנם מהערים, ומהמושבות ג"כ.

5. המורים והמזכירים הנם הועד שבכל בית ספר מאלה, המפקחים ג"כ על הסדרים וכאמור לעיל 2 א.

6. המורים נמצאים מהם דרי"ם[30] בעלי דיפלומים, ויש מהם סתם משכילים הראויים מצד ידיעתם לעבודתם.

ג. 1. המחסור היותר גדול הוא עכשיו בהישוב החדש, כמו פה עה"ק ת"ו ובהמושבות, ליסד בתי ספר כאלה, שיהיו המפקחים והמנהלים, המורים והמלמדים, כולם אנשים שהם בעלי אמונה ויראת שמים באמת, ושיהיו מודים בלב שלם בהצורך שיש למילוי הדרישות של החיים בתוכן הלימודים באי"י[31], ושיהי[32] בעיניהם דבר זה חובה ומצוה, אחרי שרק בזה יתכונן ישראל באי"י כראוי, בעז ובקדושת אמת, וע"פ[33] רוח זה יתכוננו ג"כ ישיבות גדולות, ויהיו לכל אלה מצורפים ג"כ בתי מלאכה, מונהגים ברוח הטוב אשר יתן ד' על עמו בהר קדשו.

2-3. האמצעים לעזר להרים את מצב אה"ק, ולסבב עי"ז[34] הרמת מצב היהדות הכללי, הנם לפי דעתי תלויים דוקא בצפיה לרחוק מעט, דהיינו שלא רק במה שניגש אל הטבת חינוך הקטנים נצליח, כי"א[35] ע"י מה שנשים פנים ג"כ אל החינוך של המגודלים, שחסרון הסדר של חינוכם הילדותי הוא עדיין מעוות שאפשר לתקון. מהם יצאו לנו בקרוב בתי אבות בע"ה[36], ובעלי רושם ניכר בהחיים של היהדות הארצי-ישראלית. אבאר בקצרה. הננו סובלים פה, משני צדדים. הדרך הישן בחינוך יש בו תוך תמציתי טוב, והיינו קדושת האמונה והדרכת י"ש[37], אבל יש בו חסרונות רבים. חסרון הסדר החיצוני של המחנכים והמתחנכים, שהרבה גורם העוני, אבל גם אם יוסר זה החסרון, עוד צריך לסלק את חסרון ההסכמה של הביטול, [הזלזול שיש בציבור הישן] המצוי במחנה הישנים, לעומת כל הטבת תואר חיצוני, בצורה החיצונית של בית התלמוד, בנקיונו הפנימי, בתלבושת המורים, בסדרי נימוסיהם, בתלבושת התלמידים, במהלכם, וכאלה. עוד יש חסרון פנימי כללי, שהוא באמת מסבב הכל, הוא מצוי בכל מקום ומ"מ[38] הוא מורגש באי"י ביותר והוא עלול להיות ב"ה מתוקן ביותר: הפרעות בסדרי החינוך, אותם שנסמכים על רגש המתיחש לפי הפרסום ליראת שמים, כלומר שרבים טוענים שזהו דוקא דרך האמונה, ובזה מגדלים יהודים כשרים כחפץ השי"ת. זה נובע מפני חסרון דעת ד' בידיעה מסודרת. הלימודים הרחבים המתיחסים ליראת שמים אינם נלמדים בקביעות, לא אצל הקטנים ולא אצל הגדולים. ע"כ[39] יצא משפט צורת ההדרכה ע"פ סדר של דמיון נפסד. בארצות שהמעמד החברותי מכריח, שיהיו החיים מסודרים, בתיקון חיצוני עכ"פ[40], אין הדבר ניכר, ובאי"י[41], שהעניות, החלוקה והממשלה העזובה, [קצבת "החלוקה" מכספי הצדקה, והשלטון העות'מאני המוזנח] גם יחד הנם מכשירים, שצורות

דמיוניות בתוכן החיים הרוחניים יוכלו להטביע את המטבע שלהן על החיים החברותיים ולהזיקם, - ניכר ההפסד הרבה. ע"כ אנחנו צרכים להעמיד סדר בחדרים, בישיבות ובכל בתי-לימוד, שלימוד יראת שמים, הכולל את כל הצד הרוחני שבתורה ומוסר, יהיה נלמד כסדרו, כדי שיהיו הדעות הולכות ומתישרות. ובהמשך הזמן יהיה לנו רוב ניכר ומכריע של אנשים בעלי צורה, בני תורה ויראי ד', שמחשבותם על החיים לא תהיה כפי הדמיון המזיק ומחריב את הכל, כ"א ע"פ התורה האמתית והשכל הצלול והבהיר אור ד' בארץ. המחשבות האלו יכריעו את בעליהן לקחת חלק בכל דבר טוב, בכל שכלול, וכל כבוד של ישראל ושל א"י[42], ויוכלו יפה להתאגד עם כל הטובים והמעולים של דורשי טוב על ישראל ועל אה"ק, שבכל הארצות של הגולה, ולרומם קרן לעם ד' באגודה אחת. וזאת לדעת, כי המקום היותר מוכשר, שראוי להקדים בו מוסדות משוכללים, ע"פ רוח טהור של חיים טהורים, ממולאים באור תורה, אמונה וקדושה, ומסומכים בכשרון של מדע, אמנות מלאכה, הוא דוקא הישוב החדש, ולא ירושלים עה"ק תי"ו בעצמה. בירושלים צריך עוד להיות הסדר הישן קבוע. שם אין ההתמוטטות של היהדות הנאמנה בולטת כ"כ[43]. וגם עלינו לא לשכח, כי איזו תעודה נמצאת באותו הדרך של הנזירות מן החיים, אפילו למראה העין החיצוני ג"כ, אלא שהתעודה היא מכוונת אל גלותנו וענות נפשנו. אבל בירושלים, שרושם של אבלנו הוא כ"כ גדול ותקיף, בית מקדשנו השמם לעינינו, ומקום מקדש מלכנו, שאנו בקרבו עבדים מרודים, הוא דוקר את הלב ומדאיב את הנפש, מוכרח הדבר שאותו הרושם ישאיר איזה עקבות מלאות חלחלה וזרות בחינוך ובסדר הליכות החיים, עד עת לכל חפץ. לא כן הוא משפט הישוב החדש. פה רוח חיים לאומיים הולך ונושב, כל עקרו נוסד מתנועת זה הרוח, אלא שמבלעדי בסיס של יהדות אמיתית, של קדושת אמת ושל אור חיי עולם של שם ד' שעל עמו ונחלתו, אין רוח זה כלום, עובר הוא כקצף על פני מים, [הושע י, ז] וכציץ נובל דמיונו. [על פי ישעיהו כח, ד] אבל כשיבוסס בידי פועלים נאמנים, המכירים את חובתם ויודעים איך לעבוד את ד' באמת, בתורת חיים ואור אמת, יהיה באמת רוח בהיר, רוח המביא טל של תחיה לישראל ולאהלי יהודה כולם. ורק בהנשא הכח האמיץ של הסביבה, תתרומם ירושלים בתור המרכז, מקום אשר עינינו ולבנו שם.

ע"כ צריכים אנחנו ליסד במרכז הישוב החדש ישיבה גדולה, שתהיה מתנהגת בכל ארחות הכבוד והחיים היותר טובים ומשוכללים, עד כמה שהיד מגעת. שם צריך שיהי' תופס החלק היותר גדול לימוד התורה שבכתב ושבע"פ[44] בסדרים טובים, שיהיה כולל בקרבו גם את כל המובן של חכמת ישראל בדורנו ג"כ. החלק הרוחני והמדעי שבתורה לכל צדדיו צריך שיהיה נלמד בזכות שוה, כקביעות ההלכה והתלמוד. הסדרים החיצונים צריכים שיהיו עשויים בטעם טוב, המוצא חן בעיני כל איש ישר ומנומס, הבנין, התלבושת, ההתהלכות עם הבריות וכו'[45]. המדעים הכלליים, צריכים לתפס בה מקום רשמי בלשון הקודש, והכשר ולימוד של שפות זרות, מערביות ומזרחיות, ראוי שינתנו לתלמידים, חוץ מזמן הלימוד בישיבה, שלא יארך יותר משמונה שעות ליום, ע"י מורים וספרים טובים, עד שבהמשך של זמן לימוד של שש-שמונה שנים יוכלו לצאת מקרב ישיבה כזאת אנשים משוכללים, שיהיו באמת תפארת לישראל ולא"י[46]. אמנם גם מזה לא נניח ידינו, לשכלל את הלימוד של החדרים ובתי הת"ת[47] באופן קרוב לזה, וכ"ז יותר רצוי ויותר נח שתהיה התחלת העבודה בישוב החדש לכל אגפיו, (הנני מליט בזה

[הנני מצרף בזה] מכתב נדפס ע"ד[48] מחשבה זו, [ככל הנראה הקול הקורא שפרסם לייסוד ישיבה ביפו] הכוללת הרבה מאד בע"ה). בתי מלאכה ובתי ספר לילדות בטעם כזה יוכלו ג"כ להתכונן, וכ"ז יהיה לו בסיס ועתיד מובטח, עם השכלול של הישיבה במילואה העליון, שתגדל לוחמים מלחמת ד', נגד בעלי הדמיון הנפסד, החושבים את עצמם ליראים, ונגד גסי השכל ובעלי טמטום הלב, החושבים את עצמם לחפשים. הבו אחים, נתאחדה ונעשה, חזקו ונתחזקה בעד עמנו ובעד ערי אלקינו. [על פי שמואל ב י, יב]

4. במדה זו הנני אנכי הצעיר, במעמד של הרבנות הכללית לישוב החדש, שהכרעתו היא [שמרכזה הוא] עה"ק יפו והמושבות ת"ו, - ושאר הסעיפים יהיו משתלמים בע"ה ע"י השתלמות החלק היותר יסודי -, מוכן בכל כחי בל"נ[49] להיות לעזרת גבורי כח עושי דבר ד', היודעים בינה לעתים, לדעת מה יעשה ישראל, [על פי דברי הימים א יב, לג] לעזרתו ולתשועת ארצו ונחלתו. והרבה מגדולים וחשובים, בארץ ובחו"ל[50], ימצאו בע"ה שיעמדו לימינינו, ודי עמנו מתנשא לכל לראש [דברי הימים א כט, יא] ב"ה.

5. יותר טוב הוא בודאי שיהיה הכל מאושר מטעם הממשלה התורכית. אמנם א"ז[51] דבר קשה, וגם אינו מעכב הרבה, וב"ה[52] יש עמנו מאוהבינו, יראי ד' וחושבי שמו, שיד ושם להם [שיש להם השפעה (על פי ישעיהו נו, ה)] ג"כ אצל מי שהיכולת בידם, ולא יהי'[53] מזה שום עיכוב כלל. רק נקבץ נא כחות רוחניים ומעשיים.

6. זה פשוט, שאם המצויינים שבחכמי תורה וי"ש יהיו יודעים את השפה הערבית והתורכית, יחד עם מדרגה הגונה של השכלה, אז בהיותם ע"פ חפצם לנתיני תוגרמא [לאזרחי האימפריה העות'מאנית ("תוגרמה" – תורכיה)] יוכלו לזכות לכל המשרות היותר רמות בממלכה, ולפעול טוב הרבה על ישראל. והננו רואים מופת לזה מאחינו הספרדים, אלא שרעיון הבנין והתחיה הלאומית הוא רחוק מהם קצת, וצריכים אנחנו להעיר כח חיים זה באה"ק בטעם יהדותי מלא.

7. ההוצאות א"א[54] לסמן. ואפילו אם בהתחלה נוכל להעמיד כת קטנה משוכללת, לפי חפצנו, ג"כ דבר גדול הוא. ומובן שלפי התגדלות הכחות נוכל להרבות המפעלים, ולהגדיל תורה ולהאדירה.

את אלה הדברים ראיתי בעניי להשיב לכבוד הדרתם באמת. וישנם עוד דברים רבים ונכבדים, שראוי לדבר בהם, בענין הנשגב והקדוש הזה, ונחשך את הדברים בעה"י למועד אשר אתכבד בתשובת הדרתם על דברי אלה.

והנני חותם בברכת ד' מציון ומקודש, כנה"י[55] ונפש דורשם לטובה ולברכה, ברגשי כבוד והדר

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

מצדי אין שום מעצור לפרסם תשובתי זאת בשמי, בהעתקות וגם בדפוס, אם ימצאו בזה איזו תועלת.
הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)

5. כ' - כבוד
6. שלו' - שלום
7. השי"ת - השם יתברך
8. ולאה"ק - ולארץ הקודש
9. הי' - היה
10. בעה"י - בעזרת השם יתברך
11. לת"ת - לתלמוד תורה
12. באה"ק - בארץ הקודש
13. וא"א - ואי אפשר
14. ג"כ - גם כן
15. שיהי' - שיהיה
16. ארה"ק - ארץ הקודש
17. ע"י - על ידי
18. וק"ו - וקל וחומר
19. הנ"ל - הנזכר לעיל
20. ע"פ - על פי
21. וי"ש - ויראת שמים
22. בירושת"ו - בירושלים תבנה ותכונן
23. מחו"ל - מחוץ לארץ
24. עי"מ - על ידי מה
25. מבע"ב - מבעלי בתים
26. אע"פ - אף על פי
27. ד"ר - דוקטור
28. אה"ק - ארץ הקודש
29. שעכ"פ - שעל כל פנים
30. דרי"ם - דוקטורים
31. בא"י - בארץ ישראל
32. ושיהי' - ושיהיה
33. וע"פ - ועל פי
34. עי"ז - על ידי זה
35. כ"א - כי אם
36. בע"ה - בעזרת השם
37. י"ש - יראת שמים
38. ומ"מ - ומכל מקום
39. ע"כ - על כן
40. עכ"פ - על כל פנים
41. ובא"י - ובארץ ישראל
42. א"י - ארץ ישראל
43. כ"כ - כל כך
44. ושבע"פ - ושבעל פה
45. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
46. ולא"י - ולארץ ישראל
47. הת"ת - התלמוד תורה
48. ע"ד - על דבר
49. בל"נ - בלי נדר
50. ובחו"ל - ובחוץ לארץ
51. א"ז - אין זה; ב"של א"ז הרב": אבי זקני

52. וב"ה - וברוך השם
53. יהי - יהיה
54. א"א - אי אפשר
55. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קיח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה אדר ראשון תרס"ח - יפו **נמען:** הגאון ר' יצחק יעקב ריינס, אב בית דין לידא

הרב קוק תומך באיחוד הישיבה שלו עם בית המדרש ש'המזרחי' מבקש להקים. ההכרה בצורך בדרך חדשה כבר התפשטה בין גדולי הארץ, וגם 'שומרי תורה' התקרבה לכך. הישיבה תייסד 'חכמת ישראל' על דרך הקדושה: היסטוריה, ביקורת, הגיון ושירה. הרב קוק מסביר שהחרם על לימודי חוץ ושפות זרות בארץ היה מוצדק לשעתו, אבל לא הוגבל בזמן. מטרת הישיבה להוציא גדולי ישראל, שישפיעו על ישראל ועל העולם השפעה תרבותית אדירה מתורת ארץ ישראל.

עיקרי הדברים

- איחוד הישיבה עם בית המדרש של 'המזרחי'.
- חכמת ישראל על דרך הקדושה.
- החרם על לימודי חוץ בארץ ישראל - הצדקתו ומגבלתו.
- שאיפה לגדולות: גדולי ישראל והשפעה תרבותית עולמית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ה אד"ר[4] תרס"ח[5]. [כ"ה באדר ראשון תרס"ח (1908)]

שלו'[6] וברכה מקודש לכ'[7] מר ידי"נ[8] הרב הגאון הגדול רב פעלים מו"ה[9] יצחק יעקב ריינעס [הרב יצחק יעקב ריינס, רבה של לידא ומייסד תנועת "המזרחי"] שליט"א[10], הגאבד"ק[11] לידא יצ"ו[12].

שלו' עד העולם.

מכתב כ"ג[13] אשר הגיעני שמח לבבי. והנני רואה בעה"י[14], כי קרן ישועה הולכת ומצמיחה על ארץ חמדתנו, רק שאנחנו, אשר יד ד' וחסדו נטויה עלינו להיות מהבונים, הננו צריכים להתאמץ ולהתחזק יפה יפה. כי ב"ה פקד ד' את עמו, [על פי רות א, ו] וארצנו הק'[15] הולכת ונבנית ומתישבת לעינינו בבני', ועלינו רק לצקת רוח חן ותחנונים [על פי זכריה יב, י] על יושבי יהודה וירושלים, ולקשר את לבבות כל הפזורים ונפוצים, בין במקום, בין בדעה, למקום בית חיינו, למען יציץ ופרח ישראל, [על פי ישעיהו כז, ו] באור רוח ד' ותורתו אשר עליו, על אדמת קדשו.

והנה ע"ד[16] איחוד הישיבה עם בית המדרש אשר יבוקש מטעם המזרחי להקים בעה"י. הנני רואה הדבר מוכשר כעת הרבה, להוציא הענין הנשגב הזה אל הפועל. כי ב"ה כמה סבות, וביניהן ג"כ[17] השפעתי הדלה, גרמו שעתה כבר נתבררה ההכרה בלב רבים מגדולי אה"ק[18], שהחובה עלינו להתיצב על דרך מחודש, כדי להחזיק מעמד לתורה ולאמונה על אדמת הק' בפרט ובכללות היהדות בכלל. והאגודה "שומרי תורה", שבתחילת יסודה חשבה להרחיק ללכת ולא לסבול שום דבר תיקון שהשעה מחייבת, גם היא התקרבה להרגיש שאנו צריכים לרכוש לנו כחות חדשים למען ד' ועמו. ע"כ[19] ע"י[20] פעולות רצויות אפשר לקשר הרבה. וביחוד ע"י המגמה הראשית של הישיבה לקבע ג"כ חלק רשום מהמצויינים ביותר להעיונים הרוחניים, ליסד על דרך הקדושה אמתת חכמת ישראל לכל סעיפיה, בכל

הרחבתה, עד שלא יהיו עוד חכמת ההסתוריה והבקורת, הגיון הדעות, הפיוט וכל ענפיהם, שייכים דוקא לאותם האנשים החפצים דוקא בהירוס התורה ואמונת השי"ת[21], כי"א[22] "ליושבים לפני ד' יהי'[23] סחרה לאכול לשבעה ולמכסה עתיק". [ישעיהו כג, יח] בזה נרויח את החלק היותר גדול ממה שאנו צריכים לעשות לד' בעת כזאת, לתשועת ישראל. ע"כ ראוי לגשת אל המלאכה, להכנת הבנין, וסידור הענינים הנדרשים למעשה, ע"י עצת שלו' בחכמה ויראת ד'. ידע הדר"ג[24], שמניעה גדולה נמצאת באה"ק[25], לכל שכלול הדרוש להרים קרן של יראי ד' בחינוך הבנים ביחוד, מפני שמוחזק הרבה איסור גדול בח"ח[26], [בחרם: החרם שהטילו רבני ירושלים על לימודי חול ושפות זרות, בייחוד מאז הקמת בית הספר "למל" בשנת תרט"ז (1856)] שגדרו הרבנים שהיו בדורות שלפנינו, על כל לימוד חיצוני וכל שפה זרה באה"ק. ובאמת הי'[27] הדבר מוכרח לשעתו למי שיודע השתלשלות הדברים בפנים, וכל ענין מה שאנו יכולים לומר ע"ז[28] שגדשו סאה, הוא רק מה שלא הגבילו הדבר בזמן, ולא נתנו יד לביי"ד[29] אחר לבטל ולהתיר לפי צורך השעה, ע"פ[30] גדרי תורה ויראת ד', וגם עתה יראים הם, מפני לעז של פריצת גדר, כל חשוב באה"ק, לעשות בזה איזה דבר רשום. אמנם, אנכי העני אשר מאת ד' היתה זאת, שיהי'[31] מוטל עלי סבל עבודת הישוב החדש, אשר עין בעין אראה, שרק אם נקדים רפואה למכה, וניסד ישיבה במובן רחב וגדול, לנטע עץ חיים בלב הישוב החדש, אז יהפך הכל לברכה, הנני מוצא לעצמי חובה להעמיס עלי ג"כ את גודל הענין הזה, ואקוה שרבים גדולים וטובים יהיו עמנו לחזק ידינו בשם ד'.

ולא אמנע מהביע לכ"ג את דעתי, שהנני רואה שאנו מחויבים לשאוף דוקא לגדולות, דהיינו שנביא את הישיבה למצב כזה, עד אשר תוכל להוציא מקרבה גדולי ישראל, במובן המלא של המלה, גדולי דעה כאלה, שיוכלו לעמוד בראש השורה של ההשפעה על הכלל בישראל ובעולם, ע"י הגיונות לבבם ומעשיהם. ועפ"ז[32] אנו צריכים ליחד חלק קבוע בעד ההתיחדות להחלק הרוחני שבתורה כולה, להידיעה הרחבה והכבירה של דעת ד', בצירוף כל המכשירים הישנים והחדשים הדרושים לה, באופן שתצא ממקור הקדושה העליונה של תורת א"י[33] השפעה - --קולטורית אדירה בעולם, אשר תגיע לידי זה ש"מלכים יראו וקמו, שרים וישתחוו". [ישעיהו מט, ז] ולדבר גדול כזה אין אנו צריכים להיות בעלי דמיון נלהב, כי"א בעלי מעשה נאמנים, הדוגלים באמת בשם ד'. כי אין לשער ואין לספר מה גדול הוא אור החיים של חיי נשמות, אשר לאויר ארצנו הק', ליודעים להשתמש לאורו, וב"ה[34] כי עת לחננה, כי בא מועד. [על פי תהלים קב, יד]

לולא טרדותי הרבות הייתי מאריך הרבה על כמה ענינים פרטיים הנוגעים לענינינו. אבל כעת א"א[35] לי. ע"כ אקצר, ואחתום בברכה של מרפא וארוכה ונהורא מעליא לכ"ג וכא"ל[36], כנה"ר[37] ונפש ידידו דורש"ת[38] וקשור באהנ"פ[39],

הק' אברהם יצחק ה"ק

קבלתי את החוברת ע"ד הישיבה ברב ת"ח[40]. מאד אשתוקק לדעת איך הדבר מסתדר. ד' יעזרנו ע"ד כבוד שמו. הנ"ל[41]

1. ב"ה - ברוך השם

2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. אד"ר - אדר ראשון
5. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
6. שלו' - שלום
7. לכ' - לכבוד
8. ידי"נ - ידיד נפשי
9. מו"ה - מורנו הרב
10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. הגאבד"ק - הגאון אב בית דין קהילת
12. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
13. כ"ג - כבוד גאונו
14. בעה"י - בעזרת השם יתברך
15. הק' - הקטן
16. ע"ד - על דבר
17. ג"כ - גם כן
18. אה"ק - ארץ הקודש
19. ע"כ - על כן
20. ע"י - על ידי
21. השי"ת - השם יתברך
22. כ"א - כי אם
23. יהי' - יהיה
24. הדר"ג - הדרת גאונו
25. באה"ק - בארץ הקודש
26. בח"ח - בחרם חמור
27. הי' - היה
28. ע"ז - על זה
29. לבי"ד - לבית דין
30. ע"פ - על פי
31. שיהי' - שיהיה
32. ועפ"ז - ועל פי זה
33. א"י - ארץ ישראל
34. וב"ה - וברוך השם
35. א"א - אי אפשר
36. וכא"ל - וכל אשר לו
37. כנה"ר - כנפשו הרמה
38. דורש"ת - דורש שלומו ותורתו
39. באהנ"פ - באהבת נפש
40. ת"ח - תלמידי חכמים
41. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קכה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' אדר שני תרס"ח - יפו **נמען:** אחיו, הרב דובער הכהן

הרב קוק מציע לאחיו לחדש קשר מכתבים קבוע. הרב קוק מספר על חדשותיו: דיין נוסף בבית הדין, התקרבות ל'שומרי תורה', ומחלקת מלאכה ב'שערי תורה' שמייצרת ארונות ברזל. רבים תומכים בישיבה, ובהם ר' יצחק אייזיק הלוי ו'המזרחי' בגרמניה. הרב קוק שואל אם רבני רוסיה פועלים להצלת היהדות, ומעודד לצאת מ'שב ואל תעשה'. לאחיו הרב קוק ממליץ על חזרה קבועה על הרמב"ם, ומבקש ממנו לנחם את גיסם רב רגולה. על האתרוגים הרב קוק כותב שיש לאסוף כוחות.

עיקרי הדברים

- מחלקת מלאכה ב'שערי תורה' - בניין הארץ המעשי.
- התומכים בישיבה.
- קריאה לרבני רוסיה לפעול.
- המלצה ללימוד רמב"ם כסדר.
- אתרוגי ארץ ישראל.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ג' אדר ב' תרס"ח[4].

שלו'[5] וברכה מקודש לכ'[6] אחי יקירי ומחמדי הרב הג'[7] המפורסם לשו"ת[8] מוהר"ר[9] דובער הכהן [אחיו של הרב קוק, הרב דב בער קוק] שליט"א[10] ונ"ב הרבנית תחי'[11] והבנים והבנות שי'[12] לאוי"ט[13] ברב טוב ונחת.

אחרי זמן רב של תקוה לקריאת נעימת ימינך, אח יקר, קבלנו את מכתבך הגלוי, אשר כפי הרגלנו, להיות מן העשירים המקמצים במכתבים, גם זה נחשב לנו לאושר. ב"ה על השלו'[14] אשר עמכם. הנני קורא לך, אחי יקירי, והנני כולל גם את נפשי גם בקריאה זו, שכבר בא מועד שנשוב מעצלות זו, ויותר טוב שנהנה עצה ותושי' איש מאחיו, בארוכה או בקצרה, הכל לפי הזמן, ולהשיב את נפשנו כפעם בפעם במכתבי ידידות, מכתבי אחים, ולא מכתבים של בני חבורה המכירים זא"ז[15] במקצת. אותי אף שיש לדון לכ"ז במדה הגונה, מ"מ[16] איני חפץ להצטדק לגמרי, הרבה גורמת ג"כ[17] חלישות הגוף, ויותר מכל אלה חלישות הנפש, שהיא מום מוסרי, שע"י[18] הבחירה אפשר לרפאותו, פשוט לשוב מזה החטא של מניעת הטוב, ד' יכפר בעד. אמנם לא תחשוב. אחי יקירי, שמגוזמת היא הצעת טרדותי. הנני באמת ג"כ עמוס בעול גדול, עול של מעשה ועול של מחשבה ורעיון. מה מאד הומה רעיוני בראותי לפני כר נרחב לעבודת אמת. עבודת ד' הבהירה בעד עמנו וארצנו, בעד אור עולם, ורב טוב מונעת העצלות, של כבדות האברים וכבדות הרוח. בימים הללו נעשה משטר לטובה אצלינו, בהליכות הבידי"צ[19] בהוספת דיין אחד גדול בתורה ורצוי לבריות, ואקוה שעי"ז[20] יוקל לי העול המעשי במעט. החילותי להיות מתקשר מעט יותר עם אגודת "שומרי תורה", מה שלא עשיתי כן בתחילה, מפני שינויי דעות שחששתי להם, אקוה שיוכשר הענין יותר בע"ה[21]. בת"ת[22] שע"ת[23] פה הוקמה ע"פ[24] הרשאתי מחלקה למלאכה, [תלמוד התורה "שערי תורה" ביפו] והיא הולכת ומתגדלת, ואקוה שתתן כבוד לשלומי אמוני

ישראל, להודיע לכל, שהננו חפצים בבנין הארץ המעשי. עתה כבר עסוקים הם בתעשית ארונות הברזל לבתי האוצר, אשר לא יפלו בשכלולם מהמובאים מאירופא, והפירמה של "בית מלאכה לשע"ת" תתנוסס עליהם. לפי דעתי ראוי לשמח ע"ז[25] ב"ה. - ע"ד[26] הישיבה, רבות הנן המחשבות, אצל היראים באשכנז עשה הענין רושם גדול. הרב ר"י אייזיק הלוי, בע"ס[27] דורות ראשונים, [ראו (כרך א', אגרת קג)] הוא קרוב להיות ג"כ מהעוזרים, ויש לו יד חזקה במערב. ה"מזרחים" משם מצדם ג"כ חפצים להכנס בזה, ומצדדים אחרים ג"כ יוכל עזר להמצא, אמנם הדבר צריך להיות מותחל דוקא בגדולה, כראוי לכבוד אה"ק[28] ואור תורה אשר בקרבה.

חפצתי מאד לדעת אם עושים רבני רוסיא איזה דבר להצלת היהדות בארצם, ומה המה דרכי פעולתם, ואם אפשר להתאגד עמם. כמדומה שכבר הגיע הזמן להתעורר משינה הליטרגית של שוא"ת[29], [מתרדמת של "שב ואל תעשה"] ולחפש דרכים, דרכי חיים, חדשים וגם ישנים, לעזרת ישראל. תמה אני אם יש מי שפטור כעת מעבודה זו, אסור להיות ענותן בזה, כל יד פועלת, מעט או הרבה, מצלת קמעא ומצטרפת לחשבון גדול, רק שתהי'[30] העשי' בשיקול דעה ושכל, לא רק בהמיית הרגש שבלב, המעורב בשמרים בלתי מזוקקים כלל.

אולי תוכל להודיעני איזה רושם עשתה החוברת "בנין האומה" של הרב רפ"ל[31] נ"י[32]. למרות שיבושי הדקדוק שלה, ועוד מגרעות טכניות, יש לה ערך הגון, אבל מסופקני אם נמצאו שומעים ומתעוררים.

כתוב נא בפרטיות מכל אשר עמדך לטובה, ובסדר לימודך. כמדומה שראוי להתרגל הרבה בחזרת רמב"ם[33] כסדר, פרק או פרקים בכל יום, כפי האפשר, פעם בלא נו"כ[34] ופעם עם נו"כ היותר עקריים, אבל העיקר החזרה ההקפית, שבהמשך הענין כמדומני שעתיד ספר "היד" להיות המעין המרכזי לת"ח[35], ע"פ סדרי הלימוד שבהכרח יחודשו.

גיסנו הר"י[36] שי' כתב לי, שיש תקוה שתמצא לפניו ישיבה במקום מושבו, אם יוכל למצא ממנה את פרנסתו בכבוד הייתי מזה מלא רצון, אע"פ[37] שהייתי חפץ יותר שנוכל כולנו להקבץ במוקדם היותר אפשרי לאה"ק[38] לעבוד יחד את העבודה הגדולה, שראוי לעבוד בקרבה, ולד' הישועה.

בטח ידעת את האסון של גיסי הרב מראגאלא שי', ינחמהו ד', ראוי להתקרב אליו ולנחמו, הוא מתאונן על בדידותו, ולפעמים במכתב וקשר ידידות מחיים ומעודדים איש נכה-רוח במצב כזה. - משמואל שי' מסתמא יגיעוך מכתבים, הוא יותר זריז ממני. ב"ה שהוא קובע עתים לתורה, ואהוב לבריות בעיה"ק[39] ת"ו יצליחהו ד'. הנני כופל את הצעתי, שנתחיל מעתה לסדר בע"ה באופן יותר מלבב את מרוץ אגרותינו, ונסבב בזה קורת רוח הגון וכשר לעצמנו, ויותר מזה לאיזה ענין כללי, ע"י[40] אגד רוחני שלנו ברצות ד' דרכנו.

ע"ד האתרוגים, ראוי לעזור ולקבץ כחות כפי היכולת. מה הומה הלב אחרי הידיעה, של ברור ההרכבה של כל האתרוגים של ידי נכרים, וברור הכשרות של אתרוגי אחב"י[41], והחשבון הברור של טובת ישוב א"י[42] היוצא מזה, והעינים סגורות, אין חש ודורש. מ"מ ב"ה שפעלי לא הי'[43] לריק, ועוד לו עתיד גדול, אודה לד' חסדו.

והנני חותם בברכה באה"ר[44] ונאמנה, כנה"ר[45] ונפש אחיך קשור באהנ"פ[46] ודוש"ת[47] מהררי קודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. שלו' - שלום
6. לכ' - לכבוד
7. הג' - הגאון
8. לשו"ת - לשם ולתפארת
9. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. תחי' - תחיה
12. שי' - שיחיה
13. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
14. השלו' - השלום
15. זא"ז - זה את זה
16. מ"מ - מכל מקום
17. ג"כ - גם כן
18. שע"י - שעל ידי
19. הבידי"צ - הבית דין צדק
20. שעי"ז - שעל ידי זה
21. בע"ה - בעזרת השם
22. בת"ת - בתלמוד תורה
23. שע"ת - שערי תורה (שם מוסד חינוך ביפו)
24. ע"פ - על פי
25. ע"ז - על זה
26. ע"ד - על דבר
27. בע"ס - בעל ספר
28. אה"ק - ארץ הקודש
29. שוא"ת - שב ואל תעשה
30. שתהי' - שתהיה
31. רפ"ל - שם אדם - דורש פענוח
32. נ"י - נרו יאיר
33. רמב"ם - רבי משה בן מימון
34. נו"כ - נושאי כלים (מפרשי השולחן ערוך)
35. לת"ח - לתלמידי חכמים
36. הר"י - הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
37. אע"פ - אף על פי
38. לאה"ק - לארץ הקודש
39. בעיה"ק - בעיר הקודש
40. ע"י - על ידי
41. אחב"י - אחינו בני ישראל
42. א"י - ארץ ישראל
43. הי' - היה

44. באה"ר - באהבה רבה
45. כנה"ר - כנפשו הרמה
46. באהנ"פ - באהבת נפש
47. ודוש"ת - ודורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קמה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז סיון תרס"ח - יפו **נמען:** הרב צבי פסח פראנק

בעניין רבנות עקרון: העיקר תלוי בהסכמת 'שומרי תורה' והישיבה לשאת בחלק מהמשכורת. בהלכה: המשך הדיון על רדיית פת בשבת. בעניין מי טבריה: דבר שבתורה הולך אחר הרוב, ולכן 'בישול' סתם הוא באש, וכן בשבת. הרב קוק שואל על בריאותו של זקנו של הרב פראנק.

עיקרי הדברים

- רבנות עקרון ומשכורתה.
- הלכה: רדיית פת בשבת.
- הלכה: בישול בחמי טבריה - הולכים אחר הרוב.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ט"ז סיון תרס"ח[4].

לכ' ידי"נ[5] הרב המאוה"ג[6] סוע"ה[7] אוצר נחמד בתו"י[8] מו"ה[9] צבי פסח שליט"א[10] פרנק, שלו'[11] וברכה באה"ר[12].

יקרתו הגיעתני. ומפני הטרדא הנני מוכרח להשיב בקצרה.

א. ע"ד[13] עקרון. העיקר תלוי באגודת "שומרי תורה", שראש העוסקים הוא כידוע הרז"ב[14] שי'[15], שיסכים לתן את חלק המשכורת השייך להם, וברצון מנהלי הישיבה על [חלק] המשכורת משלהם. ומה שנוגע לעצם הסכמת בני המושבה, אהי'[16] בל"נ[17] לסיוע בעה"י[18] כפי היכולת.

ב. ע"ד הערתו, דסברתי לא תתכן לדי' פרמ"ג[19] ורש"ש[20] ["פרי מגדים" והגהות הרש"ש] בנותן סמוך לערב פת לתנור במו"ש[21], י"ל[22] דמ"מ הוא מחוייב אח"כ[23] להסיר, וזה החיוב גומר את האיסור למפרע, אבל כיון שחז"ל[24] הפקיעו כל חיובו הוי כמו שכבר רדה.

ג. וע"ד[25] חמי טבריא [פסחים מא: המבשל בחמי טבריה אינו נחשב מבשל] הי' אצלי העיקר שכל דבר שבתורה הוא כדרך העולם ברוב. וכיון שרוב הבישולים הם באש ודאי גם סתם פירוש בשל בפסח ג"כ[26] הוא כך, וה"ה[27] נמי גבי שבת ומשכן גופא, דתלינן בדרך הרוב של בנ"א[28].

אחתום בברכה ואה"ר[29], כנה"ר[30] ונפש ידי"ע[31] דוש"ת[32] מלונ"ח[33],

הק' אברהם יצחק ה"ק

יודיעני נא כתה"ר[34] בטובו ממצב כי[35] מר זקנו הגנ"י[36], ישלח לו השי"ת[37] רפו"ש[38] בקרוב בתושח"י[39], ויאריך ימו"ש[40] לתו"ע[41] עד ביאת גואל צדק בב"א[42], כברכת ידידו הנאמן,

וילי"ה[43] קצת על סברא הנ"ל[44], דתולין בכל ענין שהי'[45] כרוב, מהא דע"ז ו' ע"א[46] ודילמא נח גופי' טריפה הוה, ולמה לא נלך בת"ר גם על עובדא. וצ"ל[47] ראי'[48] מכאן. דל"א אצל ב"נ[49] בת"ר, וי"ל[50]

דה"ה במדות ההלכות השייכות להם, ושם עסיק ר"א במחו"א[52] דאסור לב"נ[53]. הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. לכ' - לכבוד
6. ידי"נ - ידיד נפשי
7. המאוה"ג - המאור הגדול
8. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
9. בתו"י - בתורה ויראה
10. מו"ה - מורנו הרב
11. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
12. שלו' - שלום
13. באה"ר - באהבה רבה
14. ע"ד - על דבר
15. הרז"ב - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ז, ב (למשל: זאב + בנימין) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
16. שי' - שיחיה
17. אהי' - אהיה
18. בל"נ - בלי נדר
19. בעה"י - בעזרת השם יתברך
20. פרמ"ג - פרי מגדים
21. ורש"ש - ורבי שמואל שטראשון (רש"ש)
22. במו"ש - במוצאי שבת
23. י"ל - יש לומר
24. אח"כ - אחר כך
25. שחז"ל - שחכמינו זכרונם לברכה
26. וע"ד - ועל דבר
27. ג"כ - גם כן
28. וה"ה - והוא הדין
29. בנ"א - בני אדם
30. ואה"ר - ואהבה רבה
31. כנה"ר - כנפשו הרמה
32. ידי"ע - ידידו עוז
33. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
34. מלונ"ח - מצפה לנחמת ציון
35. כתה"ר - כבוד תורתו הרמה
36. כ' - כבוד
37. הגנ"י - הגאון נרו יאיר
38. השי"ת - השם יתברך
39. רפו"ש - רפואה שלמה
40. בתושח"י - בתוך שאר חולי ישראל
41. ימו"ש - ימח שמו (וזכרו)
42. לתו"ע - לתורה ולתעודה
43. בב"א - במהרה בימינו אמן
44. וי"ה - ויש להעיר
45. הנ"ל - הנזכר לעיל

46. שהי' – שהיה
47. ע"א – עמוד א
48. וצ"ל – וצריך לומר
49. ראי' – ראיה
50. ב"נ – בן נח / בני נח
51. וי"ל – ויש לומר
52. במחו"א – דורש פענוח
53. לב"נ – לבן נח

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קמו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ז סיון תרס"ח - יפו **נמען:** הגאון ר' יצחק אייזיק הלוי

פאול נתן (מ'עזרה') עוסק בבית ספר טכני בחיפה, ואין חשש שישיבות ירושלים יתחברו אליו. הרב קוק מבהיר שתכלית הישיבות היא תחיית התורה, ולא רק העמדת רבנים, אבל במצב הנוכחי צריך להקדים את המוקדם. במושבות של מאה משפחות ויותר אין רב, מלבד פתח תקווה, ובגלל זה ירוד מצב היהדות שם. אברכי ירושלים מוכשרים, והעניות היא שמשפילה אותם. לחיבור תלמידי החכמים לישוב החדש צריך ישיבה גדולה ומכובדת במרכזו.

עיקרי הדברים

- פאול נתן והטכניון בחיפה.
- תכלית הישיבות - תחיית התורה, ולא רק רבנים.
- חוסר רבנים במושבות.
- אברכי ירושלים והעניות.
- ישיבה מרכזית לחיבור הישובים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ז סיון תרס"ח[4]. [1908]

מקודש יענה אלקים שלומו, לאיש צדיק הולך בתומו, גדל-דעה משגב לעמו, כבוד הרב הגאון הגדול עטרת תפארת מוהר"ר[5] יצחק אייזיק הלוי [הרב יצחק אייזיק הלוי, מחבר "דורות הראשונים" על תולדות התורה שבעל פה, שישב אז בהמבורג] שליט"א[6].. וכל אשר לו, שלו'[7] וברכה, ברב טוב וחסד.

הנני נכון בזה להשיב לכ"ג על מכתבו הנכבד, כפי יכלתי, בעה"י[8]. א) פאול [פאול נתן, ממנהיגי חברת "עזרה" של יהודי גרמניה, שייסד את הטכניון בחיפה] נתן לא התראה עמדי בפעם הזאת. מפי השמועה נודעתי, שהוא עוסק עכשו ביסוד בית-ספר טכני בחיפה. [הטכניון בחיפה, שחברת "עזרה" החלה בייסודו בשנת תרס"ח ונפתח בתרפ"ה] אבל כמדומני שבטח הוא שלא בא בשום משא ומתן עם הרבנים, ביחוד מהמחזיקים במוסדות של הישיבות ות"ת[9]. בכלל כבר הודעתי לכבודו, שלפי מצב הישיבות שבירושלים, אי"א[10] שיעשה בהם שום דבר חדש, מצרכי-הזמן היותר נחוצים כעת, להחזקת מלחמתנו נגד מהרסינו ומחריבינו, [על פי ישעיהו מט, יז] וכיון שהם רחוקים מכל תיקון חדש מובן שאין לפחוד כלל שהם יתחברו עם ה' פ' נתן ומסעדיו. ובשום אופן לא ישיבו לו אלה מחזיקי בתי הרבים, שהם נכונים לחדש פני הבתים, לא ע"פ[11] אותה התכונה שאפשר לצייר שאנשים שכמותו ימצאו בה חפץ, ולא אפילו באותה הצורה הכשרה אצל ארטאדאקסי אשכנז, [היהדות האורתודוקסית בגרמניה, שצירפה לימודי חול ללימוד התורה] כי הקצוות רחוקות הנן אולי יותר מרחוק מזרח ממערב. ב) כמדומה אני, שהננו עומדים על נקודה אחת, ומ"מ[12] הנני מוצא הכרח לבאר מעט דברי.

מעולם לא יעלה על דעתי, שתכלית הישיבות בישראל היא רק כדי להעמיד רבנים. תחיית התורה, המעמדת קדושתם של ישראל בכלל, ע"י[13] גדולי תורה באמת, מיחידי סגולה, וע"י[14] המון רב כפי

האפשרי של בע"ב ת"ח[15] הגונים, צריכה להיות לעולם המגמה הראשית בכוננויותן של הישיבות. אבל כדי להביא את מצבנו הנשבר. בכל מקום, וביחוד באה"ק[16], לידי מדה זו, צריכים אנחנו להסתכל יפה במצב הזמן וארחות החיים הממשיים השולטים במציאות, כדי שנבנה את בנינו על בסיס חזק. ונטיעתנו תהיה עלולה להיות קיימת ועושה פירות, בכלל זה הוא כמובן הסדר, להקדים את המוקדם, וממילא יתאחר המאוחר. הרבנות, אמת הדבר שכפי צורתה היום היא חטיבה מאוחרת, מ"מ[17] אנו מוכרחים להודות, שלפי מצב היהדות בימינו, אנו צריכים לדאוג הרבה בשביל קיומה וחשיבותה. ועל כן כאשר אנו מוצאים כעת את הישוב החדש ההולך ונבנה, שהיסוד החשוב הזה חסר בו לגמרי, אנחנו חייבים להשתדל לכל לראש בתיקונו, להסיר את הסיבות אשר גרמו את החסרון. ולהעמיד את היהדות הארצי ישראלית של הישוב החדש בצורה אחת עם היהדות האמיצה של המקומות היותר טובים שבגולה, שאז כמובן יגלה עליה האור של מעלת ארץ ישראל. עד שנוכל לקוות, שתעלה עוד בכמה מעלות בקודש על כל המקומות אשר נתפזרו שם נפוצותינו מעולם על אדמה טמאה.

ומאחר שמצאתי את מצב הישוב החדש ירוד בפרט החשוב הזה, לעומת מצב היהדות שבגולה. תחת אשר בכל תפוצות ישראל, תיכף כשמתקבץ איזה ישוב של איזה עשרות משפחות מאחינו, מיד מרגישים צורך במינוי רב להורות איסור והיתר, ובכלל שתהיה הדרת היהדות שלמה בתכסיסיה, הנה פה יש מהמושבות שהנן עיירות בינוניות, ומהן שמונות משפחותיהן למעלה ממאה ויותר, ומינוי רבנים מקומיים לא יצא כלל כמעט אל הפועל, בלתי במושבה האחת הגדולה, פתח-תקוה, שנתישבה לכתחילה מבני ירושלים, מבעלי הישוב הישן, שהם השתדלו למנות להם רב מיוחד. וכאשר החילותי לסור אל המושבות מצאתי בבירור, שאם היו לנו רבנים חשובים, בכל אחת מהן, היה מצב היהדות עומד במעלה יותר גבוהה. התחלתי לדבר ע"ד[18] הרבנות המקומית, ומצאתי ע"ז[19] מניעות וניגודים פנימיים וחיצוניים. מהחיצוניים היא ג"כ[20] מניעת השכירות, מצד דלדול המצב, ובאחדים מצד רגילות קבלת תמיכה, שהרגל זה מפקיע את המתרגל מלשא בעול בכל דבר הטעון חסרון כיס. אבל זה לא היה כ"כ[21] עומד על הדרך. אגודת "שומרי תורה", [אגודה בירושלים לחיזוק הדת במושבות, שהשתתפה בתשלום שכר רבני המושבות] ביחד עם הישיבות שבירושלים, הנן תמיד מוכנות לעזור בחלק היותר עיקרי מהשכירות, ואם יחסר איזה סכום נמצאים בכל מושבה יחידי סגולה, יראי ד' וחושבי שמו, החפצים בכל לב בהרמת קרן היהדות, והיה נקל להשלים. ובזה היינו יכולים לכבוש את המניעה העקרית מהמניעות החיצוניות.

אבל, לא זה הוא העיקר. מניעות פנימיות החלו להגלות, שיסוד הכל הוא מה שאין רוח הישוב החדש יכול לשאת את מהלך הרוח, את הסגנון ואת התכונות של חניכי הישוב הישן. וזה הוא דבר המקיף לא רק את קלי-העולם, המואסים בתורה ובמצות, כ"א[22] גם חלק גדול מההגונים, בני תורה ויראת שמים. התנועה החיה של הישוב החדש, חדות החיים ואומץ הלב, הרחבת הדעת, וגאות הלאם השורר בקרב הישוב החדש, לא יכולה לשאת את הגו הכפוף, את הפנים הצמוקות והעצובות המפיקות פחד ומורך לב, את העינים התועות המראות יאוש ושנאת החיים, ההלבשה הזרה המזרחית, כשהיא מצטרפת עוד עם איזה דכדוך של עניות היא מטלת אימה של בוז, על האיש המורגל בחיים אירופאיים,

אם מעט ואם הרבה. כל אלה לא יוכלו להיות מתקבלים בלא זעף בקרב הישוב החדש, וכאשר הטפוס היותר מצוי בין חניכי הישיבות של הישוב הישן הוא זה הצביון, ע"כ[23] עצום הוא הניגוד במושבות נגד קבלת רבנים. וכאשר בינותי בדבר ראיתי, שאפילו אם נתגבר על כל הניגודים, ונכניס רבנים בחזקת היד, לא יביאו כלל את התועלת הרצויה, כל זמן שהניגוד הפנימי, שיסודו הוא עמוק ברוח האדם, אי אפשר לו שיסור ממקומו.

וכאשר לשנות את צביון החיים בקרב הישוב הישן, מבלי להזיק לכמה דברים יסודיים, הוא דבר שאי אפשר, כ"א בהדרגה גדולה ואריכות זמן גדול, - והענין עומד ודוחק. ע"כ החלטתי, שאי אפשר לנו לתקן את הדבר הגדול הזה, העומד ברום עולם היהדות של הישוב החדש, ושנוגע הרבה ג"כ להישוב הישן, ע"י השתלשלות הפעולות שהקיבוצים פועלים זה על זה, כ"א ע"י מה שניסד ישיבה פה במרכז הישוב החדש. פה שהחיים הנם קרובים בכל מהותם לחיי המושבות, ע"י השגחה טובה, מכשרונות טובים הנמצאים באה"ק והנכונים לבא מחו"ל[24], עם שטף הכניסה ההולכת וזורמת, יכולים לצאת אנשים מוכשרים, אם ימלאו את תפקידם יפה בשקידת התורה ועמלה, בחריפות ובבקיאות ובהוראה בעומקא דדינא, להיות מתקבלים בקרב הישוב החדש, ולהרים שמה בקביעות את קרן היהדות, מה שאי אפשר למדה זו להעשות כעת ע"י השפעתי הרחוקה.

לבדה, שאינה נפגשת כ"א עם המושבות הסמוכות, ולעתים רחוקות. וזאת היא הסיבה אשר אמרתי, שתכלית הישיבה בראש תהי'[25], שהמצויינים שיתחנכו בה יוכלו להיות רבנים במושבות.

ומה שכבוד הדר"ג[26] חושש, שישיבה כזאת כשתוסד ביפו [הישיבה שייסד הרב קוק ביפו בשנת תרס"ט] תהיה גורמת ביטול, חלילה, לישיבות שבירושלים, מטעם אשר החסרון היותר גדול שבישיבות הירושלמיות הוא מה שחסר להם השלא-לשמה, [על פי פסחים נ: "לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אף על פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה". כאן: התקווה להתמנות לרב, המדרבנת את הלומדים] כי לא הי'[27] להם מקום תקוה להיות לגדולי הדור ולהיות רבנים גדולים ומנהיגי הדור, ואם תקום ישיבה בפנים חדשות ביפו, לגדל רבנים עבור ערי ישראל שם, ירדו הישיבות בירושלים עוד הרבה יותר ממדרגתן, מפני שכל בעלי הכשרון ילכו ליפו. ידע אדוני, שאע"פ[28] שאמת נכון הדבר, שיש איזה צד חסרון במה שהגורם הבריא של תחרות החיים, המעוטה ביסוד של השלא-לשמה, חסר הוא מהישיבות שבירושלים, אבל חסרון זה אין בידינו עכשו לתקנו. הרבנות של המושבות, שלכל היותר נוכל להושיב עליה עד עשרים רבנים, - כמובן אין להעלות בחשבון את המושבות היותר קטנות, שאינן מצטרפות למנין עשר משפחות, - היא לא תעלה רפואה של המצאת השלא-לשמה בתוך הלימוד הארצישראלי. רחוקה היא עדיין מאד רבנות קטנה כזו של מושבה, שתתן את האומץ ע"י התקוה שלה. רבני המושבות, מצד הרבנות שלהם, לא יוכלו להחשב לגדולי הרבנים ולמנהיגי הדור, כשם שלא יוכלו להחשב כן כל הרבנים של העיירות הקטנות בחו"ל[29]. וביחוד לפי המצב הנוכחי, שהמשכרות של הרבנות אינה ניתנת מהמושבה, כ"א מקופת הישיבות, הניתנת גם בלא עול הרבנות ללומדים בישיבות, וההוספה המועטת, שאולי תגרום הרבנות, אינה כדאי להכריע את הכף, אפילו לקבל את הטפול והעול של רבנות המושבות הקשה ביותר, מצד מניעת הרגלם של בני המושבות, זה רבות בשנים, לשאת בעול החמרי והרוחני של רבנות קבועה בתוכם. ע"כ כאשר עוד נוסף

לזה, שגם עכשו רחוק הדבר שיתקבלו רבנים במושבות מחניכי הישיבות, אם לא יהיו בתחילה מושפעים מרוח חדש שיוכל לקרבם יותר אל חיי הישוב החדש, אין כדי למנע מליסד את הישיבה ביפו למטרה זו, מפני הדאגה שמא יהיה בזה קפוח לישיבות שבירושלים. ובעצם הענין הנני אומר ברור; שלא לבד שישיבה זו כשתוסד ביפו, ברצות השם יתברך דרכנו, לא תוכל לגרום שום הפסד לישיבות הירושלמיות, כי"א שהיא עתידה לרומם את ערכן. כי באמת לא רק אותה המניעה של חלק השלא-לשמה, שמצד חסרון רבנות, הוא לבדו הוא הגורם בשפלות-הידים של הלומדים בישיבות, שאינם יוצאים אל הפועל לפי ערך כשרונותיהם, כי"א בכלל תרדמת החיים הבאה ע"י הרוח הישן, שהוחזק ובא מאותה התקופה שהיתה עדיין הארץ חרבה, ורוב הגרים בה לא באו כי"א לצפות ליום האחרון ולהקבר בקרבה, וימי חייהם היו רק שלשלת של קבלת החלוקה, המצומצמת ומחוברת באי-כבוד, ותפילות על מקומות הקדושים החרבים בעוה"ר[30], שהיה חסר מעיקרו את זרם החיים הטבעיים ומרוצתם העליזה, המעוררת לעבודה מעשית ושכלית. במצב כזה היו יכולים לעמוד בשלמות רוחנית רק יחידי הסגולה, שהיו אנשי קודש, ואור ד' הופיע עליהם, ומתוך החרבן והשממון שאפו את אויר קדושת אה"ק[31]. אבל יתר כחות הצעירים, שלא באו למדה זו, נרדמו כשרונותיהם, ורוח עצבון זה, אע"פ[32] שב"ה[33] הוא הולך ומתפכח, מ"מ עדיין שולט הוא בישוב הישן, ורק ע"י התעוררות חיים של הישוב החדש, כשיהיה מחובר באור תורה באופן גדול ומצויין, ישוב גם הישוב הישן וכל לימודי ד' אשר בתוכו לתחיה, ויתחילו הכשרונות הצפונים בהם להגלות.

ויותר מזה, שאינני קובע מסמרות בדבר, שיהיו חניכי הישיבה, אפילו המצויינים, דוקא רבנים. אדרבא, כל חפצי הוא, שיהיו מהם מתלמדים, במשך שנות לימודם, חלק הגון מידיעות שמושיות, ואותם שיש להם נטיה למלאכה יתלמדו איזה שעות ביום בבית-המלאכה, אשר כבר הועמד עמנו פה במוסד "שערי תורה", [מוסד התורה ביפו, שהיה בו גם בית מלאכה לתלמידים] (שזה מקרוב אשר נוסד, ערך שנתים, ועתה הוא עומד ב"ה במדרגה כזאת, עד שהבנק אנגלא-פלשתינא [בנק אנגלו-פלשתינה (אפ"ק), שהקימה ההסתדרות הציונית, ולימים נעשה לבנק לאומי] הכין על ידו ארון-ברזל, ע"פ תכנית הארונות האירופאיים, בפורמאט גדול, והם מלאים רצון מטיב המלאכה), עד שיצאו לנו ג"כ גדולי-תורה שיהיו בעלי-אומנות, המתפרנסים מיגיע-כפם, או אנשים מוכשרים לכל עסקי החיים, ותהיה התורה נלמדת דוקא לשמה, משום תכלית החיים שבהגיון התורה וחבתה.

ומאחר שזאת היא כל עקרה של הצורה החדשה, שאני חפץ בהישיבה, דהיינו שיהיה שורר בקרבה עז החיים, הראוי לשמעתתא דבעיא צילותא, [על פי מגילה כח: "שמעתתא בעיא צילותא" – לימוד ההלכה צריך דעת צלולה] ושמחת לב, אין בה כמובן שום מניעה, באופן שלא תוכל לתן לנו "גדולי תורה הבקיאים בש"ס בבלי וירושלמי, אשר כל ישעם וחפצם [מצוטט ממכתבו של הרב הלוי אל הרב קוק] וכל חלקם בחיים הוא להבין ולהשכיל בדברי תורה", ולא יוכל להיות חסר בה "הרוח הגדול אשר יעטר את תלמידי חכמים הגדולים". ודוקא בישיבה כזאת יוכל להתקיים התוך של דרשת "אדם כי ימות באוהל", [ברכות סג: "אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר: זאת התורה אדם כי ימות באהל" (במדבר יט, יד)] אדם חי, המטה את תשוקותיו וכחותיו לא להוללות וסכלות, כי"א לעמלה של תורה ושמחת השגתה, אבל מי שאין לו

הרגשת החיים וזיום הוא לא יכול להיות אדם אשר ימות באוהל. והמצויינים מישיבה כזאת לא יוכלו להיות ממוצעים, שהם כקדרה דלא חמימא ולא קרירא, [על פי עירובין ג: "קדרא דבי שותפי לא חמימא ולא קרירא" – לא חמה ולא קרה] כ"א גבורים כאריות במלחמתה של תורה, ומלאים חפץ לרוממה ולשגבה על אדמת הקודש, לא משום פניה ותכלית של רבנות, כ"א מפני אהבת השם יתברך, אהבת התורה, אהבת ישראל ואהבת ארץ ישראל, הבוערת בקרבם בשלהבת אש קודש.

אין אנו זקוקים בשום אופן ללמוד מדרכי אירופא, - אע"פ שגם זה איננו כלל מוחלט, וממתוקנים שבהם הלא עלינו החובה ללמוד, אבל בימינו נתקלקלו כ"כ הדיעות, עד שקשה למצא את הנקודה של המתוקנים שבהם, - אבל עלינו לחדור ביותר בתוך מאור התורה עצמה. לא תוכל לעד התורה להיות מצומצמת רק בחקר הלכה המעשית לבדו. החלק הרוחני שבתורה, לכל רחבו, עמקו והיקיפו, מוכרח גם הוא למצא מקום בישיבה. האגדות. המדרשים הנגלים והנסתרים, ספרי המחקר והקבלה העיונית, המוסר והרעיון, הדקדוק. הפיוט והשירה, כמובן של חכמי אמת וחסידים הראשונים, גם הם הנם גופי תורה, שאף ע"פ שאי אפשר לתן להם כ"כ זמן וכ"כ[34] קביעות, כמו ההלכות והתלמודים, הפוסקים הראשונים והאחרונים, מ"מ א"א כלל, ביחוד בימינו, וביותר בארץ-ישראל, הדורשת תעופה רוחנית מבניה בטבע קדושתה, המלוה את כל אוירה, למנע את כל אלה מלקחת עבורם מקום חשוב. וצד חידוש זה הוא מוכרח בדורנו, ומוכרח הוא ביותר בישוב החדש, הדורש רפואה רוחנית. וחדש כזה איננו אירופי, בשום אופן, כ"א כולו שלנו.

"הישיבות בירושלים צריכים תיקון גדול (כותב כ"ג[35]), ועלינו להשתדל לתקנם, שיתאימו גם לצורך הדור ודרכי החיים, אבל לא לבטלם חס ושלום ולבנות עתה חדשות בעיר יפו". אבל רק ע"י בנין ישיבה חדשה, שתוכל בלא התנגדות לקבל לתוכה את יסוד החיים של הקדושה והעז, יפוח רוח טהור, אדיר וקדוש, גם על הישיבות שבירושלים, ולא לבד שלא יתבטלו כ"א יוסיפו פאר והדר. ואם במרכז הישוב החדש, המחובר בחפץ אדיר לבנין האומה ולרוח ד' אשר בתוכה, ע"י הרבנות הכללית של יפו והמושבות, לא תוסד ישיבה חדשה, חלילה, רק אז צפויות הנן הישיבות הירושלמיות לירידה, לא מצד תחרות של ישיבה, כ"א מצד תחרות של רוח ההרס והכפירה, שעכ"פ[36] יש עמו ניצוצות של ברק החיים, המושך בכל יום לבבות מבית המדרש מתוך חולשה ויגון.

כ"ג חושדני, שאיני יודע כ"א את רוסיא, ואם הייתי רואה את ירידת היהדות שבאשכנז, שבאה מפני שלא שמו על לב לתקן את קלקול הישיבות ולהשאירן כמו שהן, אז הייתי אומר אחרת. הנני מוכרח להעיד על עצמי, שלא נעלמו ממני כל פרטי חיי היהדות שבאשכנז, לכל צדדיהם, אם לא מראיה, אבל מעיון והגיון נוסף על המחקר שע"פ[37] השמועה. אבל דוקא ידיעה זו היא המכרחת אותי לבקש ליסד ישיבה כזאת, שהיא ממש כחפץ כ"ג "תקון לקלקול הישיבות ולהשאירן כמו שהן". כלומר, להכניס רוח חיים בתוך הגיון התורה באופן חזק כזה, שיוכל לעמוד בפני סערת הזמן, ולהגדיל את הכמות ואת האיכות של למוד התורה, להרגיל את התלמידים ללמוד גם המקצעות, אשר כפי ההרגל הישן לא היה להם עסק עמם, כמו שימת הלב להצד ההיסתורי והבקורתי, אשר חטפו אותו בזרוע מהרסים ומחריבים, עד אשר קם כ"ג להושיע את חכמת ישראל ביחש להצד הראשון ביחוד, וכדרכה של תורה,

כל אשר יוסיף לעבוד במקצע זה, החדש כמעט אצל חכמי תורה האמיתיים, כן יוסיף להניח מקום לאחרים לשוטט ולהרבות הדעת. וחידוש כזה איננו עלול בשום אופן להשכיח את התורה. חלילה, ולעשות את הרבנים לאינם יודעים אותה, ואת היראים, המושפעים מרוח קדוש זה' לאינם-יהודים יותר מיהודים, כי"א להרחיב את השכל. להגדיל את החריפות ואת הבקיאות, לחבב את התורה, לרומם את הנשמה הישראלית ולגרש את כל רוח זר, אותו שהוא כרקב לבית יעקב, ע"י רוממות הנפש, הבאה מידיעת גדולת ערכה של תורה וכחה האלהי, המתגלה דוקא ע"י כל הקיפה, "מי ימלל גבורות ד' ישמיע כל תהלתו". [תהלים קו, ב]

"עלינו להשמר מאד מדרכים חדשים" אומר כבוד גאונו. ואני הנני אומר בבטחה, שכבודו יודה, שיותר הועיל הוא למצב היהדות בספריו ההיסטוריים, [ספרו "דורות הראשונים", שבו השיב על חוקרי "חכמת ישראל" שערערו על המסורת] אע"פ שביחש של כל המחברים משוקדי תורה הלך בדרכים חדשים, ממה שהועילו לנו כמה מחברים אחרים, שנתנו לנו עוד חידושים ופלפולים ע"פ הדרכים הישנים. הננו רואים החרבן הולך ומתגבר, אין מנוס מפניו, לא בחו"ל ולא בארץ. הישיבות המלאות תורה בפלפול ובקיאות ברוסיא לא תוכלנה לעמוד בפני זרם ההרס, וכל עמל התיקונים הקטנים ילך בתהו. אך דרכים חדשים הננו חייבים לסול, שהם הם הנם באמת הדרכים היותר ישנים, שבהם הלכו רבותינו הראשונים, ביחוד אותם שעמדו לישראל בעת צרתם הרוחנית והחומרית, ויאירו להם את דרכם באור תורתם, צדקתם וחכמתם גם יחד. ואם הדרכים הללו נשתכחו כמעט, הננו מוכרחים לשוב וליסדם, והיסוד הראשון מוכרח הוא להיות כעת על אדמת הקודש, ובישוב החדש, שבעצת ד' הנה הוא הולך ונבנה, ונוכל להיות בטוחים שכל המסייע בזה, יהיה מהקרואים הראשונים לקול העתיד לפוצץ בראשי ההרים: "כל מי שפעל עם אל יבא ויטול שכרו". [על פי ירושלמי שבת ו, ט, על הפסוק "כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל" (במדבר כג, כג)]

לא רק "ידיעות שמושיות והשקפה כללית על העולם ועל דרכי העולם" חסרות לנו לתן בישיבות, הצריכות להמשיך את קיומן לתן לישראל את אורו וישעו. אע"פ שגם אלה הידיעות וההשקפות ג"כ אי אפשר להכניס בהמוסדות הישנים שבישוב הישן, רק ע"י מה שמתחילה תהיה להם הבחנה מוחשית על הצלחת החידוש, שזהו אפשר רק בנסיון חדש. אבל לא רק בזה נושע. אלה הידיעות הנן טפלות, וכמובן א"א שתהיינה חסרות מבעל-תורה חשוב בימינו, כדי שלא יתחלל שם שמים על ידו. אבל העיקר הוא הרחבת הדעת בעומקה ורחבה של תורה עצמה לכל צדדיה, ע"פ אותה התכונה שבקיעי הזמן מכריחים אותנו להעמיד להם בונים וגודרים.

כמובן, המחלקות התחתונות של הישיבה הן עצמן יוכלו לשמש אותו השימוש שאנו מבקשים מבית-ספר למורים, אבל גם הוא צריך שיהי'[38] רטוב מטל חיים של צדדי התורה, המבוקשים ביותר בימינו באורח מתאים עם ידיעתה של תורה, הרגילה מאז, ע"פ הדרך הישן, באין מחסור דבר

והמחלקה העליונה היא באמת הישיבה. בקרבה לא ימצא מקום כי"א לתורה. אבל לתורה בכל עשרה ותפארתה

אנכי הנני עושה את שלי, ידעתי כי למחיה שלחני ד' [על פי בראשית מה, ה] אל אדמת הקודש, והנני מוצא לעצמי חוב קדוש לדבר כפי רוחי הפנימי, בעבור שמו הגדול ועבור עמו ונחלתו. ועוד אקוה לברר הדברים, כשיזכני כ"ג בתשובתו היקרה, בעזה"י[39].

ישלים ד' פעלו, ויאיר אורו על עמו ועדת קדשו לאורך ימים טובים, ויזכה לראות בטוב ד' בהר הקודש, בשוב לו הודו והדרו, בעת אשר מלכים יראו וקמו שרים וישתחוו [ישעיהו מט, ז] כדבר ד' אשר נאמן

והי'[40] זה שלו' וברכת אוהב נאמן, מוקיר גדל ערכו,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

מפני כבודם של ת"ח, הנני מוצא את עצמי מחוייב להודיע לכ"ג[41], שאמנם ימצאו בישיבות, שבישוב הישן בכלל ובירושלים בפרט, ג"כ כאלה שאינם לקויים באותן החולשות ע"פ המדה אשר ציירתי. מ"מ הטפוס המוחזק הכללי הוא זה אשר בארתי, ומפני כך הדבר מוכרח שיצא תיקון של מטבע כללית חשובה מהצד החדש של הישוב, ואח"כ[42] תגדל ע"י זה עצמו תפארת הישוב הישן. וקורא אני על מצבנו מקרא שכתוב "והושע ד את-אהלי יהודה בראשנה למען לא-תגדל תפארת בית-דויד ותפארת ישב ירושלם על יהודה, ביום ההוא יגן ד' בעד יושב ירושלם, והיה הנכשל בהם ביום ההוא כדויד ובית דויד כאלהים, כמלאך ד' לפניהם" (זכרי' י"ב, ז ח). עכ"פ[43] צריך שיושעו תחילה אהלי יהודה, ואח"כ מזה עצמו תצא הגנת ירושלים ההולכת ועולה, וכל שיהי' בצורה גדולה תקדים להיות קטנה בהתחלה.

הנ"ל

בטח יזכר הדר"ג את אשר אמרתי במכתב, זה כבר, כי הבטלנות של ת"ח[44] שבישוב הישן איננה כ"א בטלנות חיצונית, אבל בפנים הם מלאים חכמה ושכל טוב, ונמצאים בקרבם כשרונות יקרים מאד. אוירא דא"י[45] המחכים [על פי בבא בתרא קנח: "אוירא דארץ ישראל מחכים"] לוחם הוא בכל עז גבורתו עם העניות המדכאת ומשפלת, ורבות רבות מאד נצח את האחרונה. וכל אשר תחדל העניות לדכא את חיי המצויינים שבבני תורה שבישוב הישן, כן יראה יותר הדרם. ע"כ גדולה היא מאד החובה להרחיב את המעמד החמרי של יחידי-הסגולה, הנמצאים במספר הגון בין הישוב הישן בכלל, ובשפע ביחוד בירושלים. כ"ז[46] היא אמת ברורה לענין מה שנוגע להשלמת עצמם של ת"ח הללו, אבל כדי שיוכל לבא קשר של השפעה מת"ח[47] על הישוב החדש, ועל הישן ההולך גם הוא ומתחדש, ע"י חדירת הרוח, דרך בקיעים ופרצים שבבנינו העתיק, דבר זה עלול לבא, לפי מה שעינינו רואות, רק ע"י יסוד ישיבה גדולה ורבת ערך, ומכובדת מכל צד, במרכז הישוב החדש. מההשפעה של חיבור רוח החיים לקדושה ואמונה, לתורה ויראת שמים, שרק ע"י שיחות ומעט ספרות החילותי להזרים על כללות הישוב, שהנני רואה את פריה לברכה ב"ה, נוכל להיות בטוחים, שאוצר-חיים מלא, כשיוסד לנו פה, נשים ע"י ממש נשמה חדשה מלאה ישן וקודש-קדשים בכנסת-ישראל שעל אדמת הקודש, ד' יסעדנו.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן

4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. שלו' - שלום
8. בעה"י - בעזרת השם יתברך
9. ות"ת - ותלמוד תורה
10. א"א - אי אפשר
11. ע"פ - על פי
12. ומ"מ - ומכל מקום
13. ע"י - על ידי
14. וע"י - ועל ידי
15. ת"ח - תלמידי חכמים
16. באה"ק - בארץ הקודש
17. מ"מ - מכל מקום
18. ע"ד - על דבר
19. ע"ז - על זה
20. ג"כ - גם כן
21. כ"כ - כל כך
22. כ"א - כי אם
23. ע"כ - על כן
24. מחו"ל - מחוץ לארץ
25. תהי' - תהיה
26. הדר"ג - הדרת גאונו
27. הי' - היה
28. שאע"פ - שאף על פי
29. בחו"ל - בחוץ לארץ
30. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
31. אה"ק - ארץ הקודש
32. אע"פ - אף על פי
33. שב"ה - שברוך השם
34. וכ"כ - וכל כך
35. כ"ג - כבוד גאונו
36. שעכ"פ - שעל כל פנים
37. שע"פ - שעל פי
38. שיהי' - שיהיה
39. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
40. והי' - והיה
41. לכ"ג - לכבוד גאונו
42. ואח"כ - ואחר כך
43. עכ"פ - על כל פנים
44. ת"ח - תלמידי חכמים
45. דא"י - דארץ ישראל
46. כ"ז - כל זה
47. מת"ח - מתלמידי חכמים

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קמח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' תמוז תרס"ח - יפו **נמען:** הרב יעקב יוסף (מועמד לרבנות עקרון)

הרב קוק מוכן לסייע למועמד בהשגת רבנות עקרון. הרב קוק מבקש שיביא מכתבי המלצה מגדולי ירושלים, ושיבטיח את המשכורת מהישיבה ומ'שומרי תורה'. הרב קוק מציע לנסוע יחד לעקרון, ומייעץ להכין דברי אגדה נאים ולהתכונן בהלכות כלאיים ותרומות ומעשרות. במפורש הרב קוק מסתייג מאחריות אם תהיה מניעה.

עיקרי הדברים

- הכנות לרבנות עקרון.
- המלצות ומשכורת.
- הכנת דרשה והלכות התלויות בארץ.
- חיבוב התורה על הבריות - קידוש ה'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ד תמוז תרס"ח[4].

מבין המצרים קרן בכבוד ירים, לכ'[5] ידידי הרב הגדול חו"ב[6] מאד נחמד מו"ה[7] יעקב יוסף שליט"א[8], וכא"ל[9] שו"ר[10].

אחדשה"ט[11] באה"ר[12], מכתבו היקר הגיעני, והנני נכון מצדי לעזור על יד כת"ר[13] להוציא את החפץ הטוב ע"ד[14] רבנות עקרון [ראו גם (כרך א', אגרת קמא)] ת"ו לאור. ובשמו יתי'[15] אבטח, כי יעזרנו לבצע את הענין בכבוד הנדרש למען כבוד תוה"ק[16]. והנה מה טוב יהי'[17] אם יביא כת"ר עמו מכתבים, בהסכמות ע"ד הרבנות עבורו, מגדולי עיה"ק[18] ת"ו, ואם אפשר גם מהגרש"ס[19] שי'[20], עכ"פ[21] מהחשובים והידועים, בין אם יהיו ערוכים אל הועד או אלי. אמנם ביחוד צריך כת"ר להיות מתחלה מובטח כראוי מהישיבה ומאגודת "שומרי תורה" ע"ד המשכורת, [אגודה בירושלים שתמכה ברבנים במושבות] וביחוד שירצה כי'[22] ידידנו הג"ר[23] זרח בראי"מ[24] שי' להכנס בזה כראוי בענין נכבד כזה. והנני מניח הדבר ליד כבוד ידידי, אשר בטח ינחהו בעצה וסיוע. כי ידי"נ[25] ההגר"פ[26] צבי [הרב צבי פסח פרנק] שי', ומתרוייכו יתקלס עילאה ב"ה. והנה אם ירצה כת"ר להתעכב בירושלים עוד כשבועיים, יוכל להיות שאהי'[27] מתחילה בעקרון, לבסס את הענין, ואח"כ[28] יוכל כ"ת[29] לבא בעצמו. אך אם ירצה יוכל לבא ג"כ[30] שבוע דנא ובעה"י[31] ניסע בזה לכונן הדבר.

אעיר את כ', שיכין איזה דברי-אגדה נאים להגיד לפני הציבור. וישים עין על המצות התלויות בארץ, ביחוד כלאים ותרומ"ע[32], העלולים להיות נשאלים. ודי יתי' ינחהו באורח מישור למען שמו ויאמץ לבבו להיות לאיש, כדי לכבד את התורה ולחבבה על הבריות, שזהו יסוד קידוש השם, הגדול מכל המצות כולן.

בחתימת דברי הנני מוצא את עצמי מחוייב להתנות מפורש, שתוצאות הענין איני מקבל עלי, ואם תהי'[33] חלילה (את אשר אקוה בעה"י[34] שלא יהי') איזו מניעה לא תהי' לכת"ר[35], עלי שום תרעומת לא ע"ד הכבוד ולא ע"ד ההוצאות. כי כונתי כולה לטובת קיום תוה"ק, ולטובת כת"ר, אשר מצאתיו נכון לתורה ויראת שמים.

והנני בזה ידידו דוש"ת[36],

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

באה"ר אדר"ש[37] כ' מוהרפ"צ[38] פרנק שליט"א. הנ"ל[39]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. לכ' - לכבוד
6. חו"ב - חריף ובקי
7. מו"ה - מורנו הרב
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. וכא"ל - וכל אשר לו
10. שוי"ר - שלום וישע רב
11. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
12. באה"ר - באהבה רבה
13. כת"ר - כבוד תורתו
14. ע"ד - על דבר
15. ית' - יתברך
16. תוה"ק - תורתנו הקדושה
17. יהי' - יהיה
18. עיה"ק - עיר הקודש
19. מהגרש"ס - מהגאון רבי שמואל סלאנט
20. שי' - שיחיה
21. עכ"פ - על כל פנים
22. כ' - כבוד
23. הג"ר - הגאון רבי
24. בראי"מ - ברבי אברהם מרדכי - שם אדם
25. ידי"נ - ידיד נפשי
26. ההגר"פ - ה + הגר"פ: הגאון רבי שם שמתחיל באות פ (כגון פנחס / פסח) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
27. שאהי' - שאהיה
28. ואח"כ - ואחר כך
29. כ"ת - כבוד תורתו
30. ג"כ - גם כן
31. ובעה"י - ובעזרת השם יתברך
32. ותרומ"ע - ותרומות ומעשרות
33. תהי' - תהיה
34. בעה"י - בעזרת השם יתברך
35. לכת"ר - לכבוד תורתו

36. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
37. אדר"ש - אחר דרישת שלום
38. מוהרפ"צ - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות פ, צ (למשל: פנחס + צבי) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
39. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קס

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תרס"ח, יפו) **נמען:** רבני ישראל וראשי הקהילות בגולה

הישוב המעשי בארץ נשען על מכירת היין, אבל עשירים יראי שמים אינם קונים את יין ארץ ישראל. בשנה שעברה נעקרו כרמים בגלל משבר המכירה. הרב קוק קורא לגדולי ישראל לעודד את קניית היין המשובח של הארץ, לחזק את הבונים ולקשר את העם לישוב החדש.

עיקרי הדברים

- יין ארץ ישראל - יסוד הפרנסה בישוב.
- משבר המכירה ועקירת כרמים.
- קריאה לקנות יין מן הארץ.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1].

לכבוד ראשי אלפי ישראל, גבורי כח וגבורה, עוטי אורה, הרבנים הגאונים שרי תורה, רועי ישראל, הצדיקים הקדושים, מנהלי שה פזורה, [על פי ירמיהו נ, יז: "שה פזורה ישראל"] אסירי התקוה הקשורים בחבלי אהבת עולם לארץ חמדה, מתאנחים ובוכים על שוממותיה ומצפים לאורה ושמחים בתנחומותיה, יברכם ד' מציון ובירושלים ינוחמו, [על פי תהלים קכח, ה וישעיהו סו, יג] ויזכו מהרה לראות בתפארת עזה ורוממות קרנה בימין ד' רוממה.

שנים לעשרות עברו מאז הוחל ישוב מעשי להתגבר בארצנו הקדושה, ותחת אשר מני-אז היה כל יסוד מושב אחב"י[2] על אדמת הקודש בחורבנה נתמך על צדקת נדבות עם ד', אשר זכרון ציון וירושלים חקוק כחותם על לוח לבבם, והם שלחו את מתנות ידם, לכלכל בהם את היושבים לפני ד', שהיו מעולם יושבים בקדושה על אדמת הקודש, מנייהו מלכי רבנן, [מהם מלכים, כלומר רבנים ("מאן מלכי – רבנן", גיטין סב)] גאוני-עולם וצדיקי-אמת, קדושים וטהורים, נוראים כמלאכי ד', ומנייהו לומדי הוגי תורה, ת"ח[3] הגונים, איש כפי ערכו, ועליהם נלוו המוני-עם עניים ודלים, אבל כולם כאחד ישבו בקדושת אמונת אמן, ולבם וידם מלאו לד', לשאת רנה ותפילה בעד אחיהם שבגולה, הנקשרים בהם ועל ידם לקדושת הדר ארץ הקודש מקום בית חיינו, הנה בימים האחרונים מאת ד' היתה זאת, ורוח חדש בא מירכתי-ארץ, [תנועת "חיבת ציון", שקמה ברוסיה בשנות התר"ם] וחבת ציון ואהבת אה"ק[4], אשר היתה רפודה בקדושה וטהרה, לקחה לה גם-כן דרך-חול ע"י[5] אנשי-מעשה, אשר החלו לעסוק בבניינה, וע"פ[6] התנועה הזאת, אשר היא נודעת למדי לרבת בני עמנו, נתוספו דיורים רבים מאחינו מפזורי הגולה, ומושבות וקהילות נתישבו באה"ק[7], עובדי-אדמה ואכרים, ועוסקים בכל מעשה ומלאכת יד נתרבו. והנה אף שזה הישוב המעשי גם הוא היה מאז וגם עתה זקוק לתמיכות ונדבות, לעזרו ולסעדו, מ"מ[8] עיקר יסודו היה על ההשתדלות של מחבבי אה"ק וחפצים בבנינה, שירבו פעלים לתוצאות הארץ למכירת היין, [יין מיקבי המושבות, שהיה ענף הפרנסה העיקרי שלהן] העומד בראש לכל מקורי הפרנסה, שהרחבת ישוב אה"ק

נשען עליהם, וליתר תוצאות אה"ק, הנותנת פריה וטובה ב"ה גם בשוממותה וחרבנה. והנה הישוב הזה המחודש, וההשתדלות הנמרצה להגדילו ולהרחיבו, היה ראוי לטול חלק בראש אצל כל גדולי עם ד', אצל כל אדירים בעם, אצל כל הצדיקים הקדושים, רועי צאן מרעיתם באור קדושת חסידותם וצדקתם, ואצל כל גאוני יעקב אשר עיני כל ישראל עליהם ליחל לדברי קדשם, והיה ראוי הדבר להקיף את כל נאות יעקב, וביחוד ממכר היין, שהוא ראש המוסדים לבנין הארץ במצבה החדש, היה ראוי להיות הולך ומתרחב, וכל עדת ישראל בכל תפוצות הגולה היה ראוי שיפנו לקנות רק היין הטוב של אה"ק, העבוּדה בידי בניה, הבאים אליה מכל קצוי תבל. אבל לדאבון לבבנו לא כאשר תשאל לבנו כן הוא, ורבים מעשירי עם ד' יראי ד' וחושבי שמו, אשר אם היו פונים תמיד להדר לכל שימושי ביתם יין של אה"ק היו מזכים בזה את בנין א"י[9], והיו מתוספים על ידם כרמים רבים ומושבות חדשות, ודיורים של אחב"י על אדמת הקודש, הנם מושכים את ידיהם מהיין הזה, שהוא ג"כ[10] ב"ה עולה בטעמו ובכל תכונותיו, במדרגה טובה והדורה מאד להתפאר. ואנחנו נדע נאמנה, כי רבים וכן שלמים מצטערים ע"ז[11] מאד, ואין לאל ידם להושיע, ביחוד גדל הכאב מאד בשנה העברה, שכ"כ[12] הגיע המשבר של מניעת מכירת היין, עד שלדאבון לבנו הגיע העת לעקור נטוע, וכרמים רבים נעקרו, אחרי אשר נטעו גם שורשו, מאין תקוה לבעליהם למכור את יינם, המחזה נורא היה ופולח לב. אמנם הסבה הפנימית של מיעוט הקישור של כללות עם ד' לחבת הקודש של הישוב החדש, שעל ידה בא המעמד המעציב הזה, שאנו חייבים להתאמץ בכל עז כחנו לתקנו, ולחזור ולקשר את כל עדת עם ד' לחבת הקודש בעומק לב ונפש, למען יקחו כולם, ע"פ[13] ראשי אלפי ורבבות ישראל, את חלקם בבנין אה"ק ע"י בניה, בני מלך ישראל וגואלו ב"ה, אשר הנם הולכים ונקבצים אליה, - הוא מפני שהקישור הפנימי האמיתי של עם ד' לאדמת קודש עומד הוא כולו בקדושה, בקדושת שם השם יתברך ואור קדושת חבת תוה"ק[14], בקדושת אמונת אמן ואהבת אמת לתורתו ומצותיו, לעשות אותן על האדמה אשר נתן ד' לאבותינו מעולם. וכאשר אלה אנשי-המעשה, אשר בימים האחרונים עסקו בבנין הישוב, לא ידעו את רוממות העיקר הגדול הזה, ופנו להם לדרכי חול, וחפצו להתוות על הישוב החדש תו החול, תחת הקדושה העליונה השורה עליו באמת מקדושת ארץ הקודש, רעיון החול של המנהיגים פעל ביחוד על דרכי החינוך, שתחת קדושת אמונת אמן ואור תורה ויראת ד' טהורה, הראויה להיות מושפעת על ילדי צאן קדשים בכל מקום שהם, ובמדה יותר מאירה ורוממה בהר קודש ד' וחבל נחלתו, ע"י חינוך ע"י מורי-תורה מובהקים, מלאים בתורה יראה ואמונה שלמה, נוסדו בתי-ספר בצורה של חולין, וממילא הקדושה העליונה נפגמת, ורוח ד' המאיר על אויר ארץ הקודש אינינו מתגלה, ע"י טמטום הלב של הדרכים החדשים, שהמה צמח לא יעשה קמח, [על פי הושע ח, ז] וכל רוח וחיל אין בהם. ועם ד' מרחוק הרגיש את כל אלה, וגדולי האומה צפו ממרחק את כל זה, ע"כ[15] באה ההתרשלות הנוראה מהחזקת היד של הישוב החדש, וע"י[16] נפילת הרוח נפל ג"כ ערך החבה לתוצאות הארץ, וביחוד להיין של אה"ק, אפילו להמשומר והמושגח יפה בכשרות כראוי גרם רפיון-הרוח מניעה גדולה למכירתו, וממנו תוצאות למניעת התעלות מצב הישוב החדש, שראוי להיות באמת אהוב וחביב ונחמד לכל עם ד' הגוי כולו.

והנה לכל זמן, ועת לכל חפץ, [על פי קהלת ג, א] ומאת ד' היתה זאת, שיגלה ויראה בימינו פתח תקוה, ואור ישועה כפולה רוחנית וחמרית לעם ד' יושבי אה"ק והמתישבים עליה, כי ראה ד' בעני עמו ויחמול על ארצו, להשיב להישוב החדש את הודו וכבודו אשר גלה ממנו. כי נתעוררו בימים האחרונים בכינוס לצדיקים, ובעיר עז לנו ירושלים עה"ק[17] ת"ו[18] נוסדו יחדיו גדולי ישראל צדיקים וגאונים, ועמהם נדיבים מלאי אור תורה ויראת ד' טהורה, וימתיקו סוד להרים דגל בשם ד' לרומם את קרן הישוב החדש, להחיותו בחיים של קדושת אמונה טהורה ותמימה, בשלהבת אש קודש מאור ד' ותורתו. הם אך החלו לעשות ודי יצא לקראתם, ועין בעין הננו רואים כי אך זה הוא הדרך לבנין ארץ חמדה, ע"י הדר קדושתה ואור תורת ד' ואמונתו ית'[19], והם בונים ומצליחים ב"ה. ועתה כבר בנתה ויסדה האגודה הגדולה והקדושה הזאת בתי תלמוד תורה בכמה מושבות, ברוח ד' הנאמן באור תורת אמת ויראת שמים אמתית, והדברים הולכים ומאירים. ואך רב עוד הדרך, האגודה הקדושה הזאת, אגדת "שומרי תורה", [אגודה שהקימו גדולי ירושלים, שייסדה תלמודי תורה במושבות; ראו גם (כרך א', אגרת קיח)] צריכה להיות מעוטרת עושר וכבוד, כדי להרים בכבוד קרן התורה ויראה על אדמת הקודש, להשיב להישוב החדש את אור כבודו בלב כל אחינו עם ד' כולו, וע"י החבה יתרבה קשר הקדושה, והפעולה לתוצאות סחר אדמת הקודש, ולכל מעשה התרחבות ישוב אה"ק, תגדל משנה לשנה. והנה כבר הכין ד' את האגודה הקדושה ורצה את מעשיה, וקנתה לה נכסים גני חמד ופרדסים עושי פרי תפוחי-זהב ושקדים, ונוסף לזה נפל חלקה בנעימים [על פי תהלים טז, ו] בכרם חמד במושבה רחובות, ורכשה לה יקב הדר ומפאר לעשיית יין וקוניאק בתכלית הכשרות, כראוי לחבת הקודש של יין אה"ק, ב"ה ענוד בכל פארו והדרו בתפארת קדושתו באור לבת אש קדושת אמת, כראוי למעשיהם של צדיקים בוני ארץ חמדה באמת.

ע"כ נקוה לשמו ית', כי יהי'[20] עלינו נועמו, וכל רבי המשרה וגדולי המפעל בעם ד' ישובו לחבת קדושת ארץ חמדה בישובה החדש ההולך ומאיר באורה של תורה וקדושה נאמנה, ויחזק את ידי הבונים ויגבירו חילם לעבודה בקודש, להרבות הישוב והבנין באה"ק. כי עינינו הרואות, כי יד ד' נוהגת בנו להשריש הכל סוף-כל-סוף בקדושת אמת, כראוי לארץ אשר ד' דורש אותה תמיד, [על פי דברים יא, יב] ובכל לב יעמדו לימיננו גדולי ישראל וכל נדיבי עמו, להרים קרן האגודה הקדושה ולקנות את היין המשובח, שזכרו כיין לבנון המלבין עונותיהן של ישראל, [על פי הושע יד, ח ("זכרו כיין לבנון") ויומא לט ("למה נקרא שמו לבנון – שמלבין עונותיהם של ישראל")] בזכות קדושת תורת ארץ ישראל ויסוד ישובה בקדושת השם ית', אשר שמו הגדול נקרא על עמו ועל נחלתו.

והבוחר בארץ חמדה ירים נס לגויים ונדחי ישראל יכנס מארבע כנפות הארץ, [על פי ישעיהו יא, יב] ורעה בשן וגלעד כימי עולם, [על פי מיכה ז, יד] ויחיש לנו אורו וישעו בבא לציון גואל [על פי ישעיהו נט, כ] בב"א[21].

כעתירת אסיר התקוה לציון ומקראיה, מתענג על זיו הדרה ומתאנח על חרבותיה ושוממותה, מצפה לאורה וישעה ברוח ד' על עמו וארצו,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקדש פה עה"ק יפו והמושבות תובב"א[22].

(עה"ק יפו ת"ו, תרסח). [(1908)]

1. ב"ה - ברוך השם
2. אחב"י - אחינו בני ישראל
3. ת"ח - תלמידי חכמים
4. אה"ק - ארץ הקודש
5. ע"י - על ידי
6. וע"פ - ועל פי
7. באה"ק - בארץ הקודש
8. מ"מ - מכל מקום
9. א"י - ארץ ישראל
10. ג"כ - גם כן
11. ע"ז - על זה
12. שכ"כ - שכל כך
13. ע"פ - על פי
14. תוה"ק - תורתנו הקדושה
15. ע"כ - על כן
16. וע"י - ועל ידי
17. עה"ק - עיר הקודש
18. ת"ו - תבנה ותכונן
19. יתו' - יתברך
20. יהי' - יהיה
21. בב"א - במהרה בימינו אמן
22. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארכג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג אדר ראשון תרפ"ד **נמען:** הנהלת הקרן הקיימת

הרב קוק מסכים למסירת אדמת 'חברת שומרי תורה' ברחובות לקרן הקיימת ב-12,000 פרנק, והכסף יופקד על שמו לטובת תלמוד התורה ברחובות.

עיקרי הדברים

- מכירת אדמה לקרן הקיימת.
- לטובת תלמוד התורה.

נוסח האגרת עם ביאור

כ"ג אד"ר[1] ד'

לכבוד הנהלת קרן קימת לישראל פעה"ק[2] ת"ו[3] הנני בזה להצהיר את הסכמתי על מסירת האדמה השייכת לחברת שומרי תורה ברחובות להנהלת קרן הקימת לישראל במחיר שנים עשר אלף פרנק כפי החוזה שביניהם, והכסף יושלש בבנק אפ"ק[4] [בנק אנגלו-פלשתינה] על שמי לטובת הת"ת[5] ברחובות.

ולאות אמו"צ[6] בעה"ח[7] אור ליום הנ"ל[8] פעה"ק ת"ו

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. אד"ר - אדר ראשון
2. פעה"ק - פה עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. אפ"ק - אנגלו-פלשתינה קומפני (בנק אפ"ק)
5. הת"ת - התלמוד תורה
6. אמו"צ - אמת וצדק
7. בעה"ח - באתי על החתום
8. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארסה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט' טבת תרפ"ה - ירושלים **נמען:** הקרן הקיימת

בפשרה על מכירת אדמת 'שומרי תורה' ברחובות לא דובר על מספר דונמים מדויק, ולכן אין לנכות מהמחיר אם חסר.

עיקרי הדברים

- אין ניכוי מהמחיר.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלם ט' טבת תרפ"ה[2]

לכ'[3] הנהלת לשכת הקרן הקימת הלומית לישראל, כאן הנני בזה להודיע לכ' כי בעת הפסוק שהיה ביניגו, ע"ד[4] מכירת אדמת חי' "שומרי תורה" ברחבות [ראו (כרך ד', אגרת ארכג)] לקהק"ל[5], לא היה שום דבור ע"ד מדידה מדויקת של מספר הדונמים, רק ע"ד אותה הקרקע של חי' שו"ת[6] בדרך כלל ולא כפי מספר הדונמים, ולכן הדין נותן שגם אם יחסר מה ממספר הדונמים, שכ'[7] חשבו בזה, אין לנכות משום זה מכסף מחיר הקרקע.

ברגשי כבוד

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ה - השנה תרפ"ה (1924/1925)
3. לכ' - לכבוד
4. ע"ד - על דבר
5. לקהק"ל - לקופת הקרן הקיימת לישראל
6. שו"ת - שאלות ותשובות
7. שכ' - שכבוד